

***Epipactis atrorubens* a *Lithospermum officinale* v Železných horách**

***Epipactis atrorubens* and *Lithospermum officinale* in the Železné hory Mts**

Jakub Těšitel

*Biologická fakulta, Jihočeská univerzita, Branišovská 31, 370 05 České Budějovice;
e-mail: jakub.tesitel@centrum.cz*

Abstract

Epipactis atrorubens and *Lithospermum officinale* have been recently found in the Železné hory Mts, East Bohemia. The first taxon had been considered extinct in this area and the second one had never been found there before. Brief history of the occurrence of *Epipactis atrorubens* (according to literature sources) in the area is included.

Key words: floristics, East Bohemia, Železné hory Mts, *Epipactis atrorubens*, *Lithospermum officinale*

Nomenklatura: Kubát et al. 2002, Moravec et al. 1995

Úvod

V průběhu floristického průzkumu oblasti mezi městy Skuteč a Chrast (okres Chrudim), náležící do fytogeografického podokresu Železnohorské podhůří, byl nalezen jeden odtud dosud neuváděný druh a jeden druh považovaný v této fytogeografické jednotce za nezvěstný. Oba tyto nálezy jsou významné jako doplnění stávajícího stavu znalostí o flóře Železných hor a zároveň i z hlediska fytogeografického jakožto jediné recentní údaje o těchto druzích z fytogeografického okresu Železné hory.

Epipactis atrorubens

69a. Železnohorské podhůří (6161b), Skála (distr. Chrudim): rozvolněný borový porost na vrcholu slínovcového útesu nad potokem Žejbro asi 0,5 km S obce, 320 m n. m.; 49° 52' 33,7" N, 15° 56' 46,7" E (WGS-84), leg. J. Těšitel, 10. 8. 2001, rev. M. Štech, dokladová položka je uložena v herbáři autora.

Tento nález dokládá recentní výskyt *Epipactis atrorubens* ve fytogeografickém okrese Železné hory. Celá populace čítá asi 10 sterilních a 9 fertálních jedinců. Vegetace s výskytem *Epipactis atrorubens* je dobře charakterizována následujícím fytoocenologickým snímkem:

Okraj slínovcového útesu nad potokem Žejbro asi 0,5 km S obce Skála; 27. 8. 2002; exp. 0°; 320 m n. m.; 5 × 1 m, E₃: 40 %, E₂ = 1 %, E₁ = 60 %, E₀ = 40 %, procentická stupnice.

E₃: *Pinus sylvestris* 40;

E₂: *Rosa canina* agg. 1;

E₁: *Brachypodium pinnatum* 45, *Festuca ovina* agg. 10, *Pimpinella saxifraga* 5, *Epipactis atrorubens* 5, *Viola hirta* 5, *Carex cf. digitata* 3, *Pimpinella major* 2, *Euphorbia cyparissias* 1, *Sanguisorba minor* 1, *Hieracium murorum* agg. 1, *Fragaria viridis* 1, *Rubus* sp. 1, *Fraxinus excelsior* juv. 5, *Quercus petraea* juv. < 1, *Frangula alnus* juv. < 1;

E₀: *Hypnum cupressiforme* 40.

Jedná se o okraj sekundárního porostu *Pinus sylvestris*, do kterého pronikají druhy charakteristické pro svaz *Bromion erecti*, jehož porosty jsou v okolí často vytvořeny na stanovištích s podobnými abiotickými podmínkami. Vzhledem k tomu, že se *Epipactis atrorubens* často vyskytuje na obdobných biotopech a populace je relativně početná, není důvod domnívat se, že by tento výskyt byl jakkoli ohrožen antropickými, či jinými faktory. Není proto nutné přistupovat k žádným ochranným opatřením, které by posílily stávající populaci.

Epipactis atrorubens patří mezi ohrožené druhy naší flóry (kategorie C3; Holub & Procházka 2000), na území východních Čech se jedná o taxon dokonce kriticky ohrožený (Faltys 1995). Jediná literární zmínka o výskytu *Epipactis atrorubens* na lokalitě severně od obce Skála se objevuje až v publikaci Květena Železných hor (Hadač et al. 1994). Tam je tento taxon řazen mezi druhy pro oblast nezvěstné. Autoři se v Květeně Železných hor při popisu lokality odkazují na terénní průzkumy R. Neuhäusla, R. Hendrycha z roku 1948 a R. a Z. Neuhäuslových z roku 1974. V žádných citovaných publikacích těchto autorů vztahujících se k tématu (Hendrych 1950, 1951; Neuhäusl 1949; Neuhäusl & Neuhäuslová-Novotná 1962, 1964) však zmínku o nálezu *Epipactis atrorubens* nenajdeme. Pravděpodobně se tedy jedná o nepříliš starý výskyt, který byl poprvé zaznamenán až manžely Neuhäuslovými v roce 1974, neboť někdy v této době zde R. Neuhäusl *Epipactis atrorubens* opravdu sbíral (Neuhäuslová in verb. 2002). Herbářová položka je však součástí rozsáhlé, zatím neuspořádané pozůstalosti po R. Neuhäuslovi. Údaj v Květeně Železných hor tedy pochází nejspíše z terénních zápisků R. Neuhäusla.

Kromě uvedené lokality je v rámci Železných hor *Epipactis atrorubens* udáván ještě z nedaleké lokality Podskála (Hadač et al. 1994). Přes poměrně intenzivní průzkum zde tento taxon nebyl nalezen.

Lithospermum officinale

69a. Železnohorské podhůří (6161b), Příbylov (distr. Chrudim): příkop u silnice (směr na Podlažice) v lese asi 1,5 km SSZ obce, 341 m n. m.; 49° 52' 39,8" N, 15° 58' 40,8" E (WGS-84), 23. 6. 2001, leg. J. Těšitel, rev. M. Štech, dokladová položka je uložena v herbáři autora, spontánní druhotný výskyt.

Výskyt *Lithospermum officinale* nebyl z fytochorionu Železné hory doposud udáván. Význam nálezů dokresluje i zařazení taxonu mezi silně ohrožené (C2) rostliny a to jak v měřítku celostátním (Holub & Procházka 2000), tak regionálním (Faltys 1995). Populace čítá asi 20 jedinců a její početnost má zřejmě zvyšující se tendenci (srovnání let 2001 a 2002).

Vegetace příkopu je charakterizována přítomností směsi nitrofilních (*Impatiens parviflora*, *Geranium robertianum*) a pasekových druhů (*Senecio ovatus*) s příměsí taxonů typických spíše pro luční porosty, které však často pronikají i do prosvětlenějších lesních společenstev (*Pimpinella major*, *Fragaria viridis*); z typicky lesních (zde dubohabřinových) druhů lze uvést pouze *Melica nutans*. Lesní porost lze velmi dobře charakterizovat jako stejnověkovou monokulturu *Picea abies* typu „pole na dřevo“ s velmi chudým bylinným patrem. Potenciálně přirozené vegetaci na tomto místě by snad odpovídal svaz *Carpinion*.

Poděkování

Děkuji především Karlu Boublíkovi za obětavou pomoc, která byla nezbytná zejména při procházení floristické literatury. Neméně jsem zavázán Petru Kouteckému za velmi cenné rady při sestavování článku. Mé díky dále patří Dr. Milanu Štechovi za revizi herbariových položek a kritické připomínky k textu a Dr. Zdence Neuhäuslové za sdělení důležitých údajů o nálezu *Epipactis atrorubens*.

Literatura

- Faltys V. (1995): Přehled vyhynulých, nezhvěstných a ohrožených taxonů cévnatých rostlin na území východních Čech. – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Pardubice.
- Hadač E., Jirásek J. & Bureš P. (1994): Květena Železných hor. – Správa CHKO Železné hory, Nasavrky.
- Holub J. & Procházka F. (2000): Red List of Vascular plants of the Czech Republic – 2000. – Preslia 72: 187–230.
- Hendrych R. (1950): Příspěvek ke Květeně podhůří Železných hor. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk, Tř. 2, 1948/5: 1–12.
- Hendrych R. (1951): Rozšíření význačnějších rostlin v okrese Hlinsko v Čechách. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk, Tř. 2, 1950/6: 1–17.
- Kubát K., Hrouda L., Chrtek J. jun., Kaplan Z., Kirschner J. & Štěpánek J. [eds] (2002): Klíč ke květeně České republiky. – Academia, Praha.
- Moravec J. et al. (1995): Rostlinná společenstva a jejich ohrožení. – Severoč. Přír., suppl. 1995/1.
- Neuhäusl R. (1949): Floristický příspěvek k podhůří Železných hor. – Čs. Bot. Listy 2: 38–39.
- Neuhäusl R. & Neuhäuslová-Novotná Z. (1962): Příspěvek ke květeně Východních Čech II. Železné hory a Chrudimsko-vysokomýtská plošina. – Pr. Mus. Hradec Králové, Ser. A, 4: 43–76.
- Neuhäusl R. & Neuhäuslová-Novotná Z. (1964): Příspěvek ke květeně Východních Čech I. Návrh vegetačně geografického členění. – Preslia 36: 79–88.

Došlo dne 16. 12. 2002